

МАДАНИЯТЛАРАРО МУЛОҚОТНИ ЎҚИТИШДА ЧЕТ ТИЛИНИНГ АҲАМИЯТИ

Азимова Мохигул Тождидиновна

АДЧТИ, Немис тили назарияси ва амалиёти кафедраси ўқитувчиси

Турсуналиева Шохсанам Кахрамон кизи

АДЧТИ,РГФ факултети 2-курс талабаси

Сапарбаева Мадина

АДЧТИ,РГФ факултети 1-курс талабаси

Annotation

The article deals with the widely recognized international standards of the European Council “Teaching foreign language of common European competences: learning, teaching and evaluation of foreign language” to get CEFR competencies in the era of globalization.

Маданиятлараро мулоқот – турли маданият вакилларининг ижтимоий келиб чиқиши, менталитети, миллий характери, ҳаёт тарзи, урф-одатлари, кадриятлари системаси ва бошқалар тўғрисидаги мулоқотидир. Мазкур жараёнда ўқувчи-талабаларни ўрганилаётган мамлакат маданиятига ҳурмат, сабр-тоқат қилиш ва ўзга маданиятни тўғри тушуниш руҳида тарбиялаб, ривожлантириб бориш лозим. Ҳар бир чет тил дарси маданият чорраҳаси, маданиятлараро мулоқот амалиёти ҳисобланади. Чунки мазкур жараёндаги ҳар бир чет тилдаги сўз чет эл ҳаёти, менталитети ва маданиятини ўзида акс эттиради. Ўқитувчилар олдидаги вазифа ўқувчи ва талабаларнинг коммуникативлик, мулоқотга кириша олиш қобилиятини ўстиришдан иборат. Бунинг учун кишиларни самарали мулоқот қилишга ўргатувчи ўқув қўлланмалар ва чет тилдаги тўртала нутқ фаолиятини ривожлантиришга йўналтирилган таълимнинг янги методларини ўзлаштириш зарур.

Маданиятлараро мулоқот формуласи сабрлилик, бағрикенглик ҳисобланади. Маданиятлараро мулоқотда ижтимоий маданий хатоларга йўл қўймаслик талаб этилади. Масалан, немис тилида Tee oder Kaffee? Инглиз тилида „Tea or coffee?“ (“Чойми ёки кофеми?”), – деган саволга она тилида, – „Tea“ (“Чой”), – деб жавоб бера оламиз, лекин чет тилда нутқ этикетига бундай жавоб тўғри келмайди. Чет тилда Tee Bitte (немис тилида), „Tea, please“ (инглиз тилида) (“Марҳамат, чой”), – дейилади.

Ўзбекларда кўрган-кўришганда ҳол-аҳвол сўралади, чет элликларда фақат таниш бўлган кишидан ҳол-аҳвол сўрайдилар. Сўз, жумла ва матнни изчилликда тузиш мулоқот жараёнини самарали олиб боришга ёрдам беради. Сўз

кишиларни мулоқот орқали бир-бирига боғлайди. Тил системасини ўзаро боғлиқ тарзда узвийликда ўрганиш изчилликнинг таъминланишига имконият яратади ва бу орқали мулоқотга киришиш мумкин бўлади.

Ҳар қандай мулоқотнинг юзага келиши, коммуникацияга киришуви учун сабаб, асос бўлиши керак. Тил мулоқоти асосан нутқ фаолияти турлари – тинглаб тушуниш, гапириш, ўқиш, ёзувнинг аниқ ўзаро боғлиқлигисиз юзага чиқа олмайди. 70-йилларга қадар, яъни коммуникатив методнинг пайдо бўлишидан аввал тинглаб тушунишга эътибор кам эди. Мазкур методнинг вужудга келиши натижасида чет тилдаги нутқни идрок этиш, машқлар системасини ишлаб чиқиш орқали чет тил ўқитишнинг тинглаб тушунишга муносабати ўзгарди. Секин-аста коммуникатив метод асосида ва чет тилдаги нутқни тинглаш ва тушуниш кўникмаларини шакллантириш бўйича системали ишлар тавсия этила бошланди.

Чет тил ўқитишнинг янгиланиш босқичида коммуникатив-когнитив методика тинглаб тушуниш материали сифатида табиий нутқий вазиятдан фойдаланишни биринчи ўринга қўйди, яъни транспортдаги, вокзалдаги эълонлар, радио ва телевидениедаги рекламалар, телефондаги суҳбатлар ва шу кабилар. Ахборотни тинглаб тушуниш, қабул қилиш бўйича қўйилган мақсадлар ўзгарди. Тингланганни ҳикоя қилиш ва назорат қилиш ҳам бошқача тус олди. Мазкур метод мақсаддан келиб чиққан ҳолда тингловчига қўйиладиган тинглаб тушунишнинг қуйидаги турларини ажратади:

- кенг маънода матннинг баъзи бир томонларига аҳамият бермай, унинг асосий мазмунини тушуниш;
- аниқ информация муҳим бўлганда, масалан, маълум бир жой учун об-ҳавонинг зарурлиги, поезднинг келиши-кетиши тўғрисидаги эълоннинг мазмунини тушуниш;
- ҳар бир сўз муҳим бўлганда, масалан, пиширикнинг рецептини тушуниш.

Буларни немис тилида *Globales Verstehen, selektiv Verstehen, detailliertes Verstehen* дейилади.¹

Жумладан, ўқитувчи (талаба)нинг зарур ўқув материални тўлиқ ўзлаштириши ва иқтидорини ривожлантиришга имконият яратиши лозим. Машғулотларда ўқитувчи талабанинг фикр-мулоҳазалари, ғоялари, фаразларига диққат-эътиборини қаратиши, айти пайтда, коммуникатив, маданиятлараро мулоқотга мойиллигини, лаёқати ҳамда маданиятини ривожлантириши ва кўникмаларни изчил шакллантириб бориши лозим. Ҳозирги кунда ҳорижий тиллар нафақат ёзиш, ўқиш, тинглаб тушуниш мақсадида балки оғзаки нутққа яъни гапиришга ўргатишга кўпроқ аҳамият берилмоқда, сабаби, тил

¹Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen:lernen,lehren,beurteilen.Langenscheidt.KG.Berlin.2001

ўрганаётган ўқувчи ўзи ўрганаётган тил манбаларидан ўз соҳасига оид ахборотни ола билиши лозим ва шу билан бир қаторда ўз билим доирасини кенгайтириб бориши ҳамда ҳорижлик касбдоши билан мулоқот қила олиши лозим

Ҳозирда кенг қўлланилаётган «компетенция» ва «компетентивлик» тушунчалари аслида латин тилидаги «competentia» сўзидан келиб чиққан бўлиб, у шахнинг маълум соҳадаги билимдонлиги ва яхши хабардорлигини яъни шу соҳа бўйича унинг ваколат доирасини ифодалайди.² Демак, компетенцияга эга бўлишни шахнинг маълум соҳадаги билими, тажрибаси ва яхши хабардорлигидан келиб чиқиб шу соҳа юзасидан масалалар хусусида ҳукм чиқариш ҳуқуқи ва ваколатига эга бўлиш деб тушуниш мумкин.

Чет тил дарсларининг мақсадларининг янги шакли, прагматик лингвистика интеграциясидан туртки олди. Прагматик лингвистика тилни система сифатида эмас, балки рисоаларнинг бевосита жонли мулоқоти ёндашуви жиҳатдан ўрганади. Ҳорижий тилларни ўрганишни муносабатларни программалаштириш сифатида эмас, балки уни онгли ва ижодий равишда ўрганиш лозим.

Бугунги глобаллашув даври барча соҳалар қатори чет тилларни ҳам сифат жиҳатидан юқори босқичга кўтаришни тақозо қилар экан тилни ўқитишда ва ўрганишда Европа кенгашининг “Чет тилни эгаллаш умумевропа компетенциялари:ўрганиш,ўқитиш ва баҳолаш” тўғрисидаги умумэътироф этилган халқаро меъёрлари,яъни СЕФР бўйича компетенцияларига эга бўлиши талаб этилади.

Адабиётлар рўйхати:

1. Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen:lernen,lehren, beurteilen. Niveau A1/A2/B1/B2/C1/C2. 2001 Langenscheidt KG,Berlin München
2. Menschen, Kurs- und Arbeitsbuch, Max Hueberverlag, Ismaning 2012
3. Optimal, Kurs- und Arbeitsbuch, Langenscheidet KG, Berlin München

² Breindel E.DaF goes Internet:Neue Entwicklung in Deutsch als Fremdsprache. Deutsche Sprache.2007,S.289-342